

**Helsingfors
universitetsmuseum**

**SAMLINGSPOLITISKT PROGRAM
2019**

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	3
Helsingfors universitetsmuseums samlingsuppgift.....	3
Lagar, förordningar och beslut som styr Helsingfors universitetsmuseums verksamhet	4
Globalt inflytande genom samverkan.....	11
3. Samlingarna	13
Att utöka samlingarna.....	13
Samlingarnas historia.....	18
Samlingarna 2018	34
4. Förvaltning av samlingarna.....	44
Katalogisering	44
Katalogisering på Helsingfors universitetsmuseum då och nu	45
Förvaring av samlingarna.....	52
Hantering av samlingarna, säkerhet och riskbedömning.....	54
Gallringar	58
Utlåning	61
5. Föremålsmagasin.....	62
6. Samlingarnas tillgänglighet.....	66
7. Framtidsmålen för Helsingfors universitetsmuseums samlingsverksamhet ..	69
Kontroll över föremålen.....	69
Högre kvalitet på upprätthållande av samlingarna.....	71
Ta tillvara Helsingfors universitets närhistoria och nutida fenomen	71

Pärbild:

Delar av den konsthistoriska skulptursamlingen i korridoren på fjärde våningen i den gamla delen av universitetets huvudbyggnad. Foto Timo Huvilinna 2015.

1. Inledning

Helsingfors universitetsmuseums samlingsuppgift

Museets samlingar utgör grunden för museiarbetet och kärnan för den övriga verksamheten. Syftet med samlingsverksamheten är att ta hand om materialet i samlingarna så väl att det bevaras för framtida generationer. Samtidigt är det också viktigt att samlingarna i så stor utsträckning som möjligt är tillgängliga för forskare och andra redan nu för att främja öppen kunskap och bred bildning. Museilagen förpliktar alla museer att både ta till vara och bevara materiellt och visuellt kulturarv. Verksamheten med att tillvarata och utöka samlingarna på Helsingfors universitetsmuseum har som mål att komplettera samlingarna med material och samlingsobjekt som ännu inte finns i samlingarna men som omfattas av det lagringsansvar som fastställs i universitetsmuseets samlingspolitiska program.

För samlingsverksamheten vid Helsingfors universitetsmuseum ansvarar samlingssteamet under ledning av samlingschefen. Universitetsmuseets samlingssteam består av två ordinarie museiamanuser, en ordinarie projektplanerare och en visstidsanställd museiamanuser (2018). Var och en har några särskilda ansvarsområden, men samtliga teammedlemmar inklusive samlingschefen deltar vid behov i alla uppgifter som ingår i samlingsarbetet och dessutom i utställningsarbetet när det behövs. Universitetsmuseets alltför knappa resursering vad gäller finansieringen av såväl personal som verksamhet utgör ett uppenbart hot mot möjligheterna att utöka, katalogisera och bevara samlingarna.

Universitetsmuseet evaluerar årligen sin samlingsverksamhet genom att föra statistik över digitaliserade objekt, mottagna donationer, samlings tjänsternas kund- och beställningsmängder samt personalens deltagande i utbildningar, arbetsgrupper, seminarier och konferenser inom branschen. En del av uppgifterna samlas in för den riksomfattande Museistatistiken, medan en del är till för att utvärdera den egna verksamheten.

Ramarna, verksamhetsprinciperna och målen för Helsingfors universitetsmuseums samlingsverksamhet fastställs i museets samlingspolitiska program. I programmet presenteras museets samlingar, deras uppkomst samt principerna för hur de utökas, sköts och tillgängliggörs. Samtidigt utvärderas verksamheten och de mest centrala framtidsmålen för samlingsarbetet görs upp. Det samlingspolitiska programmets innehåll utvärderas med jämna mellanrum och programmet uppdateras vid behov. Universitetsmuseets samlingschef har ansvaret för uppdateringen tillsammans med samlingssteamet.

Rektorsspiror i silver från 1640 i universitetsmuseets utställning. Foto Sakari Kiuru 2011.

Lagar, förordningar och beslut som styr Helsingfors universitetsmuseums verksamhet

Helsingfors universitetsmuseum värnar om Helsingfors universitets kulturarv och upprätthåller dess samlingar, förmedlar information om universitetets historia och den vetenskapliga verksamheten och undervisningen där genom utställningsverksamheten, bygger upp universitetets identitet och ökar universitetets synlighet och välkändhet i samhället. Universitetsmuseet öppnar och presenterar sina samlingar även på nätet.

Universitetsmuseets senaste fastslagna **arbetsordning** är från 2007, och den är till många delar föråldrad. I arbetsordningen fastställs:

Helsingfors universitetsmuseum – – är ett museum som är öppet för allmänheten och presenterar Helsingfors universitets historia och finländsk vetenskapshistoria med hjälp av en permanent museiutställning och tillfälliga utställningar. – – Dessutom katalogför Helsingfors universitetsmuseum museala föremål och konstverk vid universitetet, sköter om fotografisamlingar, håller det historiska materialet tillgängligt för forskning och informationsförmedling och även synligt för allmänheten samt bidrar till universitetshistorisk forskning genom att fungera som ett kunskapscentrum inom området. (Helsingfors universitetsmuseums arbetsordning, fastslagen av förvaltningsdirektören 1.4.2007.)

På grund av de många interna förändringarna och omvälvningarna vid universitetet har någon uppdaterad arbetsordning för universitetsmuseet inte upprättats. Det senaste beslutet som rör museets uppgifter och organisatoriska ställning är rektorns beslut 1248/2018 (3.12.2018), genom vilket universitetsmuseet som lytt under Naturhistoriska centralmuseets direktör flyttades till den allmänna förvaltningen vid Universitetsservicen från och med 1.1.2019. Beslutet tar inte ställning till universitetsmuseets uppgifter, utan konstaterar på ett mycket allmänt plan:

Eftersom museet har en universitetsomfattande uppgift ska den nya förläggningen vara så neutral som möjligt i förhållande till universitetets fakulteter och fristående institutioner och dessutom ha synergieffekter i förhållande till enheten där museet förläggs. Detta förverkligas bäst vid den allmänna förvaltningen vid Universitetsservicen, som bland annat ansvarar för universitetets arkivfunktion och protokollfunktion.

Verksamheten och därmed skötseln av samlingarna på Helsingfors universitetsmuseum styrs av flera lagar, rekommendationer och regler. Enligt **museilagen** (314/2019) är syftet med museiverksamheten att

- 1) ta till vara och bevara kultur- och naturarvet samt konsten

- 2) främja och utnyttja forskningen kring samlingarna och andra innehåll
- 3) främja tillgången och tillgängligheten till samt utnyttjandet av samlingarna och kunskapen
- 4) presentera kultur- och naturarvet samt konsten och att erbjuda upplevelser
- 5) bedriva publikarbete och växelverkan samt att främja undervisning och fostran.

Daniells kondensationshygrometer från 1839 som ingår i Fysikaliska kabinetts samlingar. Foto Susanna Åke 2014.

I **universitetslagen** (558/2009) står:

Universiteten har till uppgift att främja den fria forskningen och den vetenskapliga och konstnärliga bildningen, att meddela på forskning grundad högsta undervisning och att fostra de studerande till att tjäna fosterlandet och mänskligheten. Då universiteten fullgör sina uppgifter ska de – – främja forskningsresultatens och den konstnärliga verksamhetens genomslagskraft i samhället.

EU-kommissionens rekommendation (**Recommendation Rec (2005) 13 of the Committee of Ministers to member states on the governance and management of university heritage**) förpliktar medlemsländernas regeringar och universitet att se till att de vetenskapliga samlingarna och undervisningssamlingar samt landets övriga kulturarv bevaras.

Internationella museirådet **ICOM** gav ut **Etiska regler** för museer på sin generalförsamling i Seoul 2004, och en finsk version av reglerna publicerades 2005. De etiska reglerna utgör grunden för professionellt museiarbete. Där sätts de minimikrav för museiverksamheten, vilka museianställda runtom i världen strävar efter att uppfylla. Gällande samlingar konstateras att museerna sköter om sina samlingar för samhällets och dess utvecklings bästa. De etiska reglerna ger en verksamhetsmodell och riktlinjer för hur museerna ska upprätthålla samlingar på ett professionellt sätt, hålla dem tillgängliga och följa lagen i sin verksamhet.

Möjligheternas museum – Undervisnings- och kulturministeriets museipolitiska program 2030 presenterar en vision för utvecklingen av museiväsendet i Finland fram till 2030. Målet är att museerna ska vara aktiva och synliga aktörer i samhället. De tar initiativ till och deltar i aktuella debatter samt agerar forum för frimodig och öppen interaktion. Museernas utställningar är aktuella och intressanta även internationellt. Museerna samarbetar allt tätare med individer och samhällen. Allmänheten har fri tillgång till museernas material, kunskap och kunnande och museerna bidrar till nya insikter och ökad förståelse. I programmet nämns även universiteten, om vilka konstateras:

Universitetsmuseernas samarbete bör intensifieras för att klargöra deras ställning och finansieringsgrunder. Deras verksamhet för att öka universitetens samhälleliga genomslag bör synliggöras.

Universitetsmuseerna bör säkerställa en tillräcklig resursfördelning och korrekt prissättning för de tjänster som erbjuds externa aktörer och andra förvaltningsområden för att inte försämra förutsättningarna att sköta museets grundläggande uppgifter. (s. 45) [...] Universiteten besitter betydande nationella museisamlingar och bevarandet av dem bör enligt

Professor Salli Eskola (till höger) med forskare på universitetets institution för kemi på 1950-talet. Foto Yrjö Lintunen 1950–52.

programmet tryggas i lag på ett motsvarande sätt som för samlingar i andra museer som staten äger eller finansierar. (s. 50)

Med tanke på samlingsverksamheten är det viktigt att samlingarna framhävs som ett av det museipolitiska programmets viktigaste teman:

Museernas samlings- och informationsresurser utgör en mångsidigt använd grund för verksamheten. Museerna lyfter aktivare fram sina samlingar och material och gör dem till en tillgänglig resurs för både lokalsamhällen och samhället i stort. Den centrala delen av samlingarna har digitaliserats och finns tillgänglig över nätet. [...] Museerna utökar sina samlingar och sitt övriga material planmässigt, ansvarsfullt och så att de kompletterar varandra. Samarbetet kring samlingarna genomförs lokalt, regionalt och på riksnivå. Bevarandet av samlingar och material tryggas på

ett hållbart sätt och samlingarnas användbarhet tryggas genom effektiva processer och verktyg.

När samlingar tillvaratas, katalogiseras, digitaliseras och görs tillgängliga för forskare och andra kunder måste man ta hänsyn till upphovsrättsbestämmelser och EU:s dataskyddsförordning samt Finlands dataskyddslag.

I lagen om upphovsrätt (404/1961 + ändringar) föreskrivs att en fotografers rätt till ett fotografi gäller till dess 50 år har förflutit från utgången av det år då fotografiet framställdes. Upphovsrätten till fotografiska verk och andra konstnärliga verk gäller i 70 år efter upphovsmannens död. Upphovsmannen till ett verk har både moraliska rättigheter (namnet måste uppges vid publicering) och ekonomiska rättigheter (upphovsmannen kan ta ut en avgift för användningen). Finlands museiförbund och Bildupphovsrättsförening Kuvasto undertecknade den 29 mars 2017 ett avtal som gör det möjligt att publicera fotografier på verk av finländska konstnärer som finns i professionella museers samlingar på webbplatser och i applikationer som drivs av museerna utan ett specifikt avtal för verket eller upphovsmannen. Helsingfors universitetsmuseum anslöt sig till avtalet hösten 2017.

Universitetsmuseets samlingar innehåller personuppgifter och känsliga uppgifter. Om behandlingen av personuppgifter föreskrivs i **EU:s dataskyddsförordning (2016/679)** som trädde i kraft 25.5.2018 och i Finlands **dataskyddslag** som trädde i kraft 1.1.2019. I dataskyddslagen föreskrivs om undantag från och preciseringar till EU:s dataskyddsförordning avseende vissa frågor, till exempel hur yttrandefriheten och skyddet av personuppgifter kan förenas. Grunden för behandlingen av personuppgifter på universitetsmuseet är artikel 6 e: Behandlingen är nödvändig för att utföra en uppgift av allmänt intresse eller som ett led i den personuppgiftsansvariges myndighetsutövning. Dessutom får personuppgifter i enlighet med 4 § underpunkt 3 i dataskyddslagen behandlas om "behandlingen behövs för vetenskaplig eller historisk forskning eller för statistikföring och den står i proportion till det mål av allmänt intresse som eftersträvas". Med denna grund är det också tillåtet att behandla särskilda kategorier av personuppgifter (det vill säga känsliga uppgifter). Dataskyddsförordningen och dataskyddslagen stramar åt användningen av

personuppgifter jämfört med den tidigare lagstiftningen, och man har befarat att det blir svårare att göra material tillgängliga för allmänheten och forskare.

Våren 2019 publicerades riktlinjerna för dataskyddet inom biblioteks-, arkiv- och museisektorn på nätet ("Tietosuoja KAM-sektorilla. Suositellut toimintatavat henkilötietoja sisältävien aineistojen käsittelyyn kirjastoissa, arkistoissa ja museoissa").

I riktlinjerna påpekas att skyddet av kulturarvet tryggas i 20 § i grundlagen, enligt vilken var och en bär ansvar för naturen och dess mångfald samt för miljön och kulturarvet. I 2018 trädde Farokonventionen (Europarådets ramkonvention om kulturarvets samhälleliga värde) i kraft i Finland. I den definieras kulturarvet som de resurser som ärvts från det förflutna oavsett ägare och som enligt människorna reflekterar deras kontinuerligt föränderliga värderingar, föreställningar, kunskaper och traditioner (artikel 2).

I riktlinjerna för biblioteks-, arkiv- och museisektorn lyfter man dessutom fram skillnaderna mellan de i dataskyddslagen definierade rollerna personuppgiftsansvarig och personuppgiftsbiträde. Om materialet har övergått i bibliotekets, arkivets eller museets ägo är organisationen i fråga personuppgiftsansvarig i förhållande till de personuppgifter som finns i materialet, men om materialet finns hos organisationen är organisationen personuppgiftsbiträde. Den personuppgiftsansvarige har ett större ansvar och fler skyldigheter.

I enlighet med **lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet** (621/1999) är sekretesstiden för en handling som är sekretessbelagd för skyddande av privatlivet 50 år räknat från det att den person som handlingen gäller avled eller, om uppgift om detta inte föreligger, 100 år. Dataskyddsförordningen gäller å andra sidan inte avlidna, så om den tillämpas är det tillåtet att till exempel behandla fotografier på framlidna personer. Användningen av foton av till exempel personers privata fritidsfirande begränsas utöver lagar även av god sed.

Bildkonstnären Viggo Wallensköld fotograferad i sitt tillfälliga arbetsrum i Porthania tillsammans med det porträtt han målat av professor Erkki Havansi samt Juridiska fakultetens publikation med en orange pärm som finns med i porträttet. Foto Timo Huvilinna 2013.

Globalt inflytande genom samverkan

Helsingfors universitets strategi för 2017–2020 heter Globalt inflytande genom samverkan. Enligt sin strategi bygger universitetet en bättre värld genom att ta en tydligare roll i arbetet med att lösa de globala problemen. De tre strategiska målen är

1. en kreativ, internationell miljö för lärande och toppforskning
2. studenten i fokus
3. resurser som möjliggör förnyelse.

Helsingfors universitetsmuseum har dessutom satt internationalisering som mål. Universitetsmuseets huvudutställning lyfter fram internationalismen i

Helsingfors universitets verksamhet genom tiderna, och universitetsmuseet är medlem i internationella organisationer och nätverk inom museiområdet, bland annat International Council of Museums ICOM:s underkommitté University Museum and Collections UMAC, Universeum som sammanför museer och samlingar vid europeiska universitet samt European Association of Museums of the History of Medical Sciences.

En man som ingår i personalen vid Finlands Röda Kors sitter på åsnerygg i Manchuriet, Kina, under rysk-japanska kriget. Fotot är taget 1905 av den blivande professorn Richard Faltin som arbetade som krigskirurg.

Enligt Helsingfors universitets strategi har universitetsmuseet satt studenterna i fokus i både sin utställningsverksamhet och den övriga verksamheten. Det astronomiska publikcentret vid Helsingfors observatorium har som mål att fostra blivande naturvetare, och universitetsmuseets huvudutställning som öppnades 2015 lägger tonvikten på studenternas och studiernas historia. Samarbetet med museologiämnet har varit tätt och utvecklas vidare. Förutom museologistudenter ser museet gärna att studenter i andra ämnen ska komma

och ta del av samlingarna och använda dem som källmaterial för sina examensarbeten. Framför allt slöjdvetenskapens samling, den medicinska och odontologiska samlingen och antikens samling samt skulptursamlingen har traditionellt använts i undervisningen.

2. Samlingarna

Att utöka samlingarna

Universitetsmuseets samlingar utökas med material som har anknytning till universitetshistoria, allmän vetenskapshistoria, forskning vid Helsingfors universitet, undervisning, studier, studielivet, personer som varit verksamma vid universitetet eller universitetets fastigheter. Trots att tonvikten ligger på Helsingfors universitet kan museet som ett universitetshistoriskt kunskapscentrum även ta tillvara material med anknytning till andra högskolor och universitet. Den medicinska, veterinärmedicinska och odontologiska samlingen, slöjdvetenskapens samling samt antikens samling och konstsamlingarna kan även utökas med material som kompletterar samlingarna på något annat sätt. Detta för att dessa samlingar har en annorlunda samlingshistoria än den universitetshistoriska samlingen. Universitetsmuseets lagringsansvar anses också omfatta det äldre museala materialet från klinikerna inom Helsingfors och Nylands sjukvårdsdistrikt HUS, framför allt material daterat före den 1 mars 1958 (då Helsingfors universitets centralsjukhus HUCS grundades), men efter övervägande i varje enskilt fall kan även nyare material som kompletterar den medicinhistoriska samlingen omfattas. Kartläggningen av HUS museisamlingar pågår 2018–2019, och i samband med det kommer man säkert behöva fundera på var gränsen mellan HUS och Helsingfors universitetsmuseums lagringsansvar går.

Universitetsmuseet deltar i samarbetsnätverket för dokumentation och samlingar för de professionella museerna (TAKO), där Universitetsmuseet ansvarar för forskning, undervisning och studielivet vid Helsingfors universitet (pool 6: Konst, undervisning och erfarenhet). Vi har dessutom samarbetat med pool 2 (Individ, samhälle och det offentliga livet) sedan 2018.

Universitetsmuseet försöker om möjligt hänvisa till andra samlingar eller museer när museet blir erbjudet material som inte passar in i samlingarna. Till exempel kan vi hänvisa till universitetets arkiv och registratur när det gäller arkivmaterial med anknytning till universitetet, till Nationalbiblioteket eller Helsingfors universitets bibliotek när det gäller böcker och Finlands Hantverksmuseum när det gäller textilier som saknar koppling till slöjdläro-utbildningen eller ämnet slöjdvetenskap.

Föreläsninganteckningar i personlighetspsykologi från föreläsningar av Eino Kaila, professor i teoretisk filosofi, vårterminen 1937. Foto Timo Huvilinna 2017.

Samlingschefen fattar beslut om att ta emot material tillsammans med samlingsteamet. Om donationen i fråga är särskilt stor eller betydande fattas det slutgiltiga beslutet av museidirektören. Inför beslutet sätter sig den ansvariga medlemmen i samlingsteamet in i materialet för att bedöma dess signifikans och skick. Om det behövs vänder man sig till utomstående experter för att få deras åsikt. Det kan till exempel vara en forskare som är förtrogen med ämnet eller en kollega på ett annat museum.

Universitetsmuseets samlingar utökas oftast via donationer eller interna flyttningar från universitetets campus. Där finns det även en stor mängd musealt material som museet än så länge inte haft möjlighet att inventera. I samband med flyttningar försöker museet se till att värdefullt material bevaras på campus eller räddas till museets samlingar vid behov.

Museet kan låna bildmaterial från universitetet eller privatpersoner för att reprofotograferas för samlingarna. Då avtalar man skriftligt med utlånanaren om användningsrätten till fotografierna. Böcker köps också in, men fotografier och framför allt föremål mer sällan.

En donation bestående av föremål, konstverk, foton eller arkivmaterial dokumenteras alltid med ett gåvobrev eller ett annat motsvarande avtal. Material som kommer från universitetet ägs alltid av Helsingfors universitet, så juridiskt sett är man inte tvungen att upprätta ett överlåtelseavtal om att inkludera materialet i museets samlingar. Samlingsförvaltningen blir emellertid enklare om det finns ett avtal om allt material på museet, så det är att rekommendera. Universitetsmuseet tar inte emot deponeringar annat än i undantagsfall, och då upprättas ett tydligt avtal om hur det deponerade materialet ska upprätthållas och om hur till exempel den nödvändiga konserveringen ska bekostas.

Helsingfors universitets konstsamling utökas huvudsakligen genom donationer. Den snabbast växande samlingen, Galleria Academica, utökas i en takt på 5–12 verk om året till följd av de porträttsamlingar som anordnas vid fakulteterna. Universitetet köper sällan in andra konstverk, men när det sker har museet en konsulterande roll.

Museet förvarar branschrelaterad litteratur i den mån det är möjligt. Biblioteket utökas i huvudsak genom donationer, till viss del även genom inköp. Många av böckerna är gratisexemplar av böcker i vilka man publicerat foton från universitetsmuseets samlingar.

Det audiovisuella materialet utökas efter avvägning. Museet kan inte upprätthålla det apparatbestånd som krävs för en adekvat skötsel av ett icke-digitalt arkiv med inspelningar och upptagningar.

Flitig aktivitet i universitets kassa i början av läsåret. Foto Yrjö Lintunen 1950–52.

I framtiden ska museet tänka på att

- bevara nutid och samtidshistoria både i form av föremål och foton samt dokumentera det genom att fotografera och göra intervjuer. I föremålssamlingen finns en underrepresentation av material efter 1940–1950-talet och i fotografisamlingen efter 1950-talet.
- dokumentera studiernas, studielivets och studentföreningarnas historia och nutid

- bevara historia från forskningsområden som är sämre representerade på museet, till exempel de humanistiska vetenskaperna och teologi
- bevara material som berör högskoleutbildning, undervisning och forskning inom medicin, odontologi och veterinärmedicin. Av historiska skäl läggs störst fokus i de nuvarande samlingarna snarare på yrkesutövande.
- utöka mängden behandlingsrelaterade foton i den medicinska fotografisamlingen.

Innehållet i moderskapsförpackningen 2017. Foto Timo Huvilinna 2018.

Universitetsmuseet utökar i regel inte längre sina samlingar med

- material som omfattas av Naturhistoriska centralmuseets lagringsansvar, som prover av djur och växter eller geologiska prover
- lantbruksföremål. Föremål med koppling till lantbrukshistoria hänvisas i regel till Lantbruksmuseet Sarka.

- material som redan är välrepresenterat i samlingarna. Sådana föremål kan dock i undantagsfall tas emot för bruksamlingen för att användas vid utställningar och workshoppar.
- material i dåligt skick, förutom om det har ett särskilt högt värde med tanke på vetenskap eller kulturhistoria
- material som är farligt för personalen eller andra samlingar (till exempel kemikalier eller föremål som eventuellt innehåller asbest), om det inte finns lokaler eller resurser att lagra och hantera det på ett säkert sätt
- material med bristande information om proveniens och kontext och låg sannolikhet att få reda på dem
- material med oklart ägarskap. Om sådant material, exempelvis konst som finns utställt på campus, ändå inkluderas i samlingen, ska man försöka ta reda på ägarförhållandena.
- arkivmaterial från förvaltningen. Museet kan ta emot arkiv som kompletterar samlingarna, men i annat fall hänvisas arkivmaterial exempelvis till universitetets arkiv och registratur.
- gammal litteratur och gamla läroböcker inom medicin. Kunder som erbjuder den här typen av material kan hänvisas till att kontakta till exempel campusbiblioteket i Mejlans, Terkko, Seinäjoen Sairaalamuseo eller Nationalbiblioteket. Universitetsmuseet kan ta emot medicinhistoriska verk.
- människorester. Efter övervägande från fall till fall kan man ta emot till exempel tandprover eller motsvarande människorester som kompletterar samlingen.

Samlingarnas historia

Helsingfors universitetsmuseum grundades 2003 genom att Helsingfors universitets museum som presenterar universitetets historia, Medicinhistoriska museet, Veterinärmedicinhistoriska museet, Odontologiska museet och samlingarna för studielinjen i slöjdvetenskap slogs ihop. Sammanslagningen föregicks av verksamheten av delegationen för museerna och samlingarna vid Helsingfors universitet 1995–2001. Delegationen hade i uppgift att förbättra samarbetet mellan universitetets museer samt planera för museernas och samlingarnas framtid. Målet var att vid sidan av Naturhistoriska centralmuseet

grunda en museihelhet som skulle presentera vetenskapens och forskningens historia, vilket också blev verklighet.

Helsingfors universitets museum grundades 1978, då museiamanensen började dokumentera och samla in museala föremål i säkerhetsupplaget i administrationsbyggnadens tredje källarvåning.

Blåsrörsutrustning som använts av geologer. Den användes för snabbanalyser ute på fältet. Foto Sanna-Mari Niemi 2014.

Historiska föremål vid universitetet hade kartlagts i projektform redan 1974, då alla institutioner vid universitetet i ett brev undertecknat av rektorn uppmanades att anmäla om historiskt värdefullt material. En konsthistoriestudent anställdes för att granska och katalogisera materialet.

Kartläggningen 1974 resulterade i att uppgifter om 659 föremål, främst av gamla museala möbler och forskningsutrustning, kunde dokumenteras. Insamlingen av museimaterial som inleddes 1978 resulterade i att bland annat stiftelseurkunden för Kungliga Akademien i Åbo och akademiens silverspiror från året för universitetets grundande, 1640, samt Fysikaliska kabinettet bestående av olika instrument och pedagogiska hjälpmedel flyttades till museets lokaler. Den äldsta och värdefullaste delen av Fysikaliska kabinettet flyttades från Institutionen för fysik till museets samlingar 1979–1982 och resten av samlingen i samband med att institutionen flyttade till Gumtäkt 2001. Fysikaliska kabinettet består av 776 föremål.

I administrationsbyggnadens källare öppnades 1983 en universitetshistorisk utställning som var öppen enligt överenskommelse för universitetets gäster och andra intresserade, främst grupper. Emellanåt höll museet på försök öppet regelbundet en gång i veckan, men informationen nådde inte ut till allmänheten. På 1990-talet etablerade sig universitetets årsdag, den internationella museidagen och universitetets inskriptionsdag som allmänna öppethållningsdagar.

Helsingfors universitetsmuseums fotografisamlingar bildades av foton som flyttades från Institutionen för konsthistoria vid Helsingfors universitet och universitetets gamla informationsbyrå och tekniska avdelning. Senare kompletterades samlingarna med fotografisamlingar som flyttats inom universitetet och donerats av privatpersoner eller sammanslutningar. De mest beaktansvärda inköpen har varit fotografierna som Yrjö Lintunen tog för boken *Alma Mater* i början av 1950-talet, varav en del är tagna på glasplåtar, och Veikko Somerpuros fotografier för tidningarna *Yliopisto* och *Yliopistolainen* i skiftet mellan 1990- och 2000-talet. Betydande donationer till samlingarna har varit Pohjois-Pohjalainen Osakuntas och Eteläsuomalainen Osakuntas fotografisamlingar, där de äldsta foton är från slutet av 1800-talet.

En häst får en tand rotfylld vid universitetets djursjukhus. Foto Veikko Somerpuro 2003.

I Helsingfors universitets museums ansvarsområde ingick också att sköta Finlands största porträttsamling **Galleria Academica** och andra konstverk. Porträttsamlingen uppstod när kanslern vid Kungliga Akademien i Åbo Per Brahe donerade sitt porträtt till akademiens bibliotek 1652. Det finns sexton stycken

porträtt bevarade från akademiens tid. De äldsta verken i samlingen förstördes i bränderna 1738 och 1827. Från autonomitiden finns sammanlagt fler än 130 porträtt, och antalet porträtt från 1900-talet i samlingen uppgår till över 650 stycken.

En del av konstsamlingen köptes in till ritsalen som stöd för undervisningen. Under första delen av 1800-talet köpte man mest in gipsskulpturer, litografier och modellbilder. År 1842 köpte universitetet in tio oljemålningar av Alexander Lauréus, varav en, **St. Louis-festen i Paris I**, deponerades på Ateneum 1926. Den konsthistoriskt betydande landskapsmålningen **Landsväg i Tavastland (En het sommardag)** köptes in på 1860-talet av en representant för den romantiska skolan och tidigare elev i ritsalen, Werner Holmberg. Även detta verk finns deponerat på Ateneum.

Under första halvan av 1800-talet köpte universitetet in verk av såväl lärare som elever vid ritsalen. Under 1900-talets första decennium köpte ritläraren och konstnären Eero Järnefelt in en mängd olika konstverk till ritsalen, även av några utländska konstnärer. På 1950-talet fick universitetets konstsamling ett viktigt tillskott, då ett femtiotal konstverk skaffades till universitetets gästrum. Sedermera utökades konstsamlingen sporadiskt genom några inköp och donationer, till exempel samlingen med 17 konstverk från Ernst och Ines Nevanlinnas hem, som Helsingfors universitet fick som donation 1963. I den samling presenter som Helsingfors universitet fick i samband med sitt 350-årsjubileum 1990 ingår även en del konstverk.

Olga Gummerus-Ehrström 1908: Självporträtt. Foto Timo Huvilina 2012.

Byggnadsritningssamlingen bildades på Helsingfors universitets museum på 1980-talet. Man samlade in historiska byggnadsritningar för universitetets fastigheter från olika institutioner vid universitetet och museet tillvaratog den historiska delen av byggnadsritningsarkivet vid universitetets tekniska avdelning. År 2003 bestod samlingen av cirka 1 300 ritningar över universitetets fastigheter från 1800- och 1900-talet. Byggnadsritningssamlingen hade främst utökats genom flyttningar från universitetets institutioner och tekniska avdelning, men till en del också genom donationer.

När Helsingfors nya universitetsmuseum grundades 2003 bestod Helsingfors universitets museums samlingar av 4 280 föremål, 16 353 fotografier, tio

hyllmeter arkivmaterial, två hyllmeter audiovisuellt material, cirka 1 300 byggnadsritningar och omkring 2 000 böcker.

Medicinhistoriska museet som grundades 1937 förfogade under sin första tid över två rymliga rum på den översta våningen i Helsingfors universitets huvudbyggnad. Museets samlingar förstördes i bombningarna i februari 1944.

År 1955 tog Finlands Läkarförbund initiativ till att grunda ett nytt museum i anslutning till Helsingfors universitet. Insamlingen av föremål bland annat från gamla länssjukhus och allmänna sjukhus inleddes 1958. Föremålen placerades tillfälligt i anatomiska institutionens källare i väntan på att nya museilokaler skulle hittas.

Under en lång tid förblev lokalfrågan olöst. För att driva saken framåt grundades Amici Historiae Medicinae (senare Finlands Medicinhistoriska Sällskap) 1961. Till slut hittade man utställningslokaler i anslutning till Kirurgiska sjukhuset i Helsingfors, i en tidigare isoleringsavdelningsbyggnad. Museiföremålen flyttade in i byggnaden 1968, och två år senare öppnades Medicinhistoriska institutionen och museet vid Helsingfors universitet för allmänheten. År 1990 flyttade Medicinhistoriska museet till Arabian yritystalo på Tavastvägen och 2003 vidare till Arpeanum som en del av universitetsmuseet. Medicinhistoriska museets samling har genom åren råkat ut för skador bland annat till följd av dåliga lagringsförhållanden och ett flertal flyttningar som skötts med alltför små resurser.

År 1970 inledde Medicinhistoriska museet och Radiologföreningen i Finland åtgärder för att få till stånd ett röntgenmuseum till Finland. Samarbetet resulterade i en omfattande samling föremål, och 1977 grundades en röntgen- och strålsäkerhetsavdelning under Medicinhistoriska museet. Det planerade röntgenmuseet blev dock aldrig verklighet.

Medicinhistoriska museets föremålssamlingar består av behandlingsutrustning, möbler och köksgeråd från sjukhus runtom i Finland samt behandlingsutrustning och instrument relaterade till medicin, sjukvård och odontologi från privata donatorer. I samlingen ingår dessutom en omfattande samling uniformer och märken för sjukskötare, en röntgenapparatsamling och en medaljsamling samt

en samling med exlibris från anställda inom hälsovårdssektorn. Till medicinska samlingar med koppling till Helsingfors universitets historia hör bland annat vaxbildssamlingen Ylppös barn och Hygieniska institutionens miniatyrmodellsamling. Framför allt sedan 1970-talet har donatorer spelat en stor roll för samlingarnas tillkomst.

Vårdpersonal på militärsjukhuset i Viborg utför ett ingrepp på en patient på 1920–30-talet.

Medicinhistoriska museets fotografisamling innehåller foton från olika sjukhus i Finland, porträtt av läkare och sjukskötare, foton med koppling till kriget på 1900-talet samt bilder från sjukskötarutbildningar, av sjukskötares arbetsliv och kongresser för sjukskötare och läkare. I fotografisamlingen finns även över 80 fotoalbum.

Det medicinhistoriska biblioteket omfattar historiker över sjukhus, vårdanstalter, medicinska föreningar och företag samt biografier och medicinhistoriska verk. Dessutom har biblioteket gamla medicinska publikationer och läroböcker, litteratur om hälsofostran samt periodiska publikationer. Samlingarna har främst utökats genom privata donationer.

I det medicinhistoriska arkivet finns bland annat arkiv från läkare och sjukskötare, arkivmaterial från sjukhus, tidningsurklipp och opublicerade examensarbeten.

Veterinärmedicinhistoriska museets samlingar härstammar till största delen från ett museum som Suomen Kunnaneläinlääkäriliitto grundade för att fira sitt 50-årsjubileum 1973. För samlingarna ansvarade Finlands Veterinärförbund som i samband med sitt 100-årsfirande 1992 överlät museet till Veterinärmedicinska högskolan. Högskolan ombildades i sin tur till Veterinärmedicinska fakulteten vid Helsingfors universitet 1995, varifrån museet flyttade till Helsingfors universitetsmuseums samlingar 2003.

Veterinärmedicinhistoriska museets föremålssamlingar har huvudsakligen utökats genom privata donationer. Merparten av samlingarna består av instrument som veterinärer använder i sitt arbete. Dessutom finns det en del läkemedel, livsmedels- och miljöhygienrelaterad laborieutrustning och laborieinstrument samt undervisningstavlur som använts vid upplysningsarbete, miniatyrmodeller och priser.

De veterinärmedicinhistoriska fotografisamlingarna har främst utökats genom privata donationer och består bland annat av veterinärporträtt, foton från utlandsstudier och foton med koppling till Veterinärmedicinska högskolan.

De veterinärmedicinhistoriska bibliotekssamlingarna omfattar cirka 14 hyllmeter litteratur, bland annat gamla veterinärmedicinska böcker samt läroböcker.

Det veterinärmedicinhistoriska arkivet innehåller bland annat veterinärens personarkiv, arkivmaterial från föreningar och material relaterat till livsmedelshygien.

En anatomisk modell av ett hästhuvud. Foto Katariina Pehkonen 2014.

Odontologiska museet grundades 1979 då Institutionen för odontologi flyttade från Fabiansgatan till Brunakärr. Museet drevs av frivilliga krafter och öppnade sin utställning 1982.

Till en början utökades samlingen i huvudsak med föremål från universitetets tandklinik, men genom åren kom museet att få en stor mängd donationer från privata tandläkare. En betydande del av samlingen har därmed blivit till genom privata donationer. År 1986 donerade tandutrustningsaffären Oy DentalDepot

Av sin egen museisamling till Odontologiska museet. Utöver utrustning från DentalDepot hade samlingen även utökats med donationer.

En del av föremålen flyttades till universitetsmuseets nya permanenta utställning i Arpeanum 2003 och en del därifrån vidare till museets föremålsmagasin 2014. Odontologiskt arkivmaterial flyttades från universitetsmuseet till universitetets centralarkiv 2016.

Förvaringslokaler för Odontologiska museets samlingar i Brunakärr. Museet kommer att lämna lokalen 2020. Foto Henna Sinisalo 2014.

Tandläkares instrument och unitar, det vill säga behandlingsenheter, är välrepresenterade i samlingen. Föremål som tillvaratagits från universitetets tandklinik består bland annat av undervisningsmaterial, studenters övningsarbeten och prototyper som uppstått i samband med utvecklingen av en ortopantomograf. Odontologiska museets fotografisamling består främst av foton tagna på tandkliniken på Fabiansgatan och foton med koppling till Oy

DentalDepot Ab. Odontologins fotografisamling flyttade från Brunakärr till universitetsmuseets arkivlokaler 2012. Fotografierna är inte katalogiserade.

Till **samlingarna för studielinjen i slöjdvetenskap** tillvaratogs övningsarbeten som gjorts i slöjdlärover utbildningen under olika decennier ända från Helsingfors handarbetsinstituts tider, arbetsredskap och tillbehör samt kläder, accessoarer och inredningstextilier som donerats genom åren. De äldsta textilierna är från början av 1800-talet. Slöjdlärover utbildningen flyttade till Helsingfors universitet, Pedagogiska avdelningen vid Filosofiska fakulteten 1975.

När Institutionen för slöjdvetenskap flyttade från Helsingforsgatan till Brobergsterrassen 2002 fick Helsingfors universitets museum (från och med 2003 Helsingfors universitetsmuseum) ta över skötseln av samlingarna. Dåför tiden omfattade samlingen en del böcker och arkivmaterial, men inte så mycket foton bortsett från några diabildsserier som använts i undervisningen. I samband med flyttningen mottog museet cirka fem hyllmeter okatalogiserat material.

Aftonklänning för sommarbruk från Riitta Immonen Sports kollektion. Klänningen ingår i slöjdvetenskapens kollektion. Foto Salme Vanhanen 2015.

Observatoriets samling övergick i Helsingfors universitetsmuseets besittning 2010 från Institutionen för astronomi då den lades ned och anslöts till Avdelningen för geofysik och astronomi vid Institutionen för fysik på Campus Gumtäkt. År 2010 bestod samlingen av 452 föremål och några foton. 54 föremål gallrades ut 2013.

Helsingfors observatorium byggdes åren 1831–1834. Byggnaden ritades av arkitekten Carl Ludvig Engel (1778–1840) och astronomiprofessorn Friedrich Wilhelm August Argelander (1799–1875). Det var ett modernt observatorium som användes som modell för andra europeiska observatorier. Observatoriebyggnaden renoverades grundligt 2011–2012, och Helsingfors universitetsmuseums astronomiska publikcenter öppnades där. I Meridiansalen står de stora astronomiska observationsinstrumenten fortfarande på sina ursprungliga platser, och gammal forskningsutrustning finns utställd i montrar.

Lantbruksmuseet blev underställt Helsingfors universitetsmuseum från och med början av 2012. Museets historia börjar på tidigt 1900-tal, då Gösta Grotenfelt som utnämnts till professor i jordbrukslära började samla in lantbruksrelaterade museiföremål, först i Mustiala lantbruksinstitutets lokaler, senare på Lantbruksekonomiska forskningsanstalten i Dickursby.

Samlingarna övergick de facto i Helsingfors universitets ägo 1938, då Lantbruksmuseet fick flytta in i en ny tvåvåningsbyggnad i Vik ritad av Jussi Paatela. Museiutställningen var öppen för allmänheten 1946–2012. Det centrala innehållet bestod av en nationellt och universitetshistoriskt värdefull samling lantbruksföremål från tiden före mekaniseringen. Byggnaden ritades för att presentera denna samling bestående av cirka 3 000 lantbruksrelaterade föremål.

Karvstockar i ett ställ från Lantbruksmuseets samlingar. En daglönarens arbetsdagar ristades in på en tvådelad pinne, varav daglönaren behöll den ena och bonden den andra. I slutet av dagen sammanfogades delarna och man gjorde en markering om arbetsdagen på båda halvorna. Det finska talesättet "Päivä on pulkassa", dagens arbete är undangjort, syftar på dessa pinnar som kallas pulkka på finska. Foto Maria Tukia 2016.

Förvaltningen av **den konsthistoriska skulptursamlingen** övergick från konsthistorieämnet till universitetsmuseet 2014. Samlingen uppstod till största delen under 1800-talet. De tre första skulpturerna – Laokoongruppen, Apollo di Belvedere och Artemis av Versailles – köptes in på 1840-talet med medel som insamlats av studenter. Skulpturerna visades i universitetets ritsal på den första konstutställningen i Finland 1845. Idéen om att skaffa gipskopior av antika skulpturer till Kejsarliga Alexanders Universitetets samlingar väcktes under ledning av adjunkten i klassisk filologi Nils Abraham Gylden på 1830–1840-talet. Han hade inspirerats av motsvarande samlingar i Tyskland.

Delar av den konsthistoriska skulptursamlingen i konsthistoriens studiesal på fjärde våningen i den gamla delen av universitetet. Foto Timo Huvilinna 2018.

Man fortsatte att utöka skulptursamlingen 1869 på initiativ av professorn i estetik C.G. Estlander. Motsvarande samlingar var typiska vid europeiska universitet. Den bakomliggande tanken var att kopior av klassiska skulpturer skulle bidra till en förståelse av konst, estetik och historia. Skulpturinköpen handlade också om viljan att utveckla kulturlivet och undervisningen i Finland.

De första inköpen gjordes på konstmuseet Louvren i Paris 1871 med hjälp av läraren vid universitetets ritsal, Adolf von Becker. Skulpturerna sattes ihop och färdigställdes i Finland av skulptören Carl Eneas Sjöstrand. Skulptursamlingen öppnades för allmänheten 1873 i Kejserliga Alexanders Universitetets nya laboratorie- och museibyggnad Arppeanum. Kopior av 49 antika skulpturer fanns utställda. Det senaste inköpet, en kopia av älghuvudet från Vittis, gjordes 1912.

Samlingarna 2018

Universitetsmuseets samlingar består av föremål, fotografier, böcker, arkivmaterial, audiovisuellt material, konstverk och byggnadsritningar. I samlingarna finns sammanlagt cirka 130 000 objekt, varav ett par procent visas i utställningar eller på olika campus. Porträttsamlingen Galleria Academica, den övriga konstsamlingen, den universitets- och vetenskapshistoriska samlingen, möbelsamlingen, byggnadsritningssamlingen, skulptursamlingen, antikens samling, Medicinhistoriska museets samling, Veterinärmedicinhistoriska museets samling, Odontologiska museets samling, social- och hälsovårdssamlingen, slöjdvetenskapliga samlingen, Observatoriets samling och Lantbruksmuseets samling bildar sina egna helheter.

Den årliga statistiken över hur samlingarna utökas upprättas enligt materialtyperna i samlingsförvaltningssystemet. Byggnadsritningarna räknas in i kategorin föremål. I tabellen nedan kan de katalogiserade objekten vara sådana som redan funnits i samlingarna men som nu har katalogiserats i samlingsförvaltningssystemet som museifynd, eller donationer som museet mottagit eller som överförts dit inom universitetet under året i fråga.

Samlingsstatistiken 2018

	Infört i databasen Akseli 2018	Finns i databasen Akseli i slutet av 2018	Okatalogiserade	Alla totalt	I den offentliga portalen 2018 (Arjen historia/Finna)
Föremål	638	28,355	18,000	46,355	4,970 (17.5% av allt i databasen)
Konstverk	35	1,614	14	1,628	271 (16.8%)
Fotografier	1,395	29,063	33,100	62,163	6,445 (22.2%)
Böcker	53	3,100	272 metres of shelf space	380 metres of shelf space	2,828 (91.2%; endast Arjen historia)
Arkiv	36	207	55 metres of shelf space	120 metres of shelf space	-

Universitetets **konstsamling** omfattar den stora porträttsamlingen **Galleria Academica** samt andra konstverk och skulpturer. De flesta av konstverken – cirka 80 procent – finns utställda i universitetets fastigheter. Konstsamlingen utökas huvudsakligen genom donationer. Endast en liten del av porträtten och konstverken är sådana som universitetet köpt in på eget initiativ.

Universitetsmuseet förvaltar renoveringen av verk och ansvarar för att katalogisera dem, placera ut dem på campus och låna ut dem till aktörer utanför universitetet, till exempel till utställningar på andra museer.

De flesta porträtten är målningar, men det finns också skulpturer, teckningar och fotokonst i samlingen. Porträttsamlingen utökas med 5–12 verk om året till följd av insamlingar som anordnas inom fakulteterna. Porträttsamlingen består av 1 105 verk (i maj 2019). Alla nya donationer och inköp dokumenteras och katalogiseras i databasen, om den som skaffat verket informerar museet. Porträtten har senast inventerats på ett mer systematiskt sätt i början av 2010-talet.

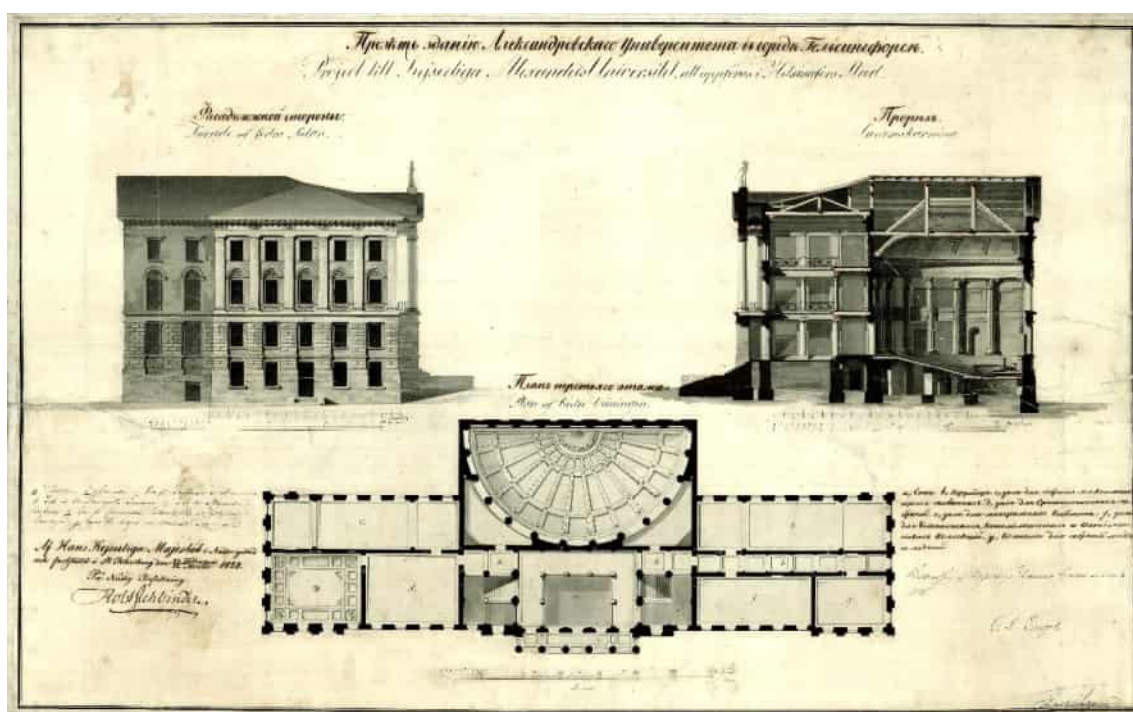
Utöver porträtt består universitetets konstsamling av 570 andra konstverk (i maj 2019). De största undersamlingarna är ritsalens samling, samlingen i universitetets gästrum samt Ernst och Ines Nevanlinnas samling. Universitetets senaste enskilda konstinköp var verk av Kaisu Koivisto 2010, Santeri Tuori 2012 och 2016 samt Heikki Marila 2015. I universitetets lokaler finns dessutom cirka 1 000 konstverk som ägs av staten och som Statens konstverkskommission har placerat där. För skötseln av dessa verk ansvarar konstverkskommissionen.

Porträtt av professorn i mejerilära Pirkko Antila målad av Riikka Lenkkeri 2004. Foto Timo Huvilinna 2012.

År 2014 övergick **den konsthistoriska skulptursamlingen**, som tidigare förvaltats av konsthistorieämnet och består av 136 skulpturer, i Helsingfors universitetsmuseums besittning. Samlingen omfattar gipskopior av 78 skulpturer från antiken, 52 från renässansen, tre förkristna, en finländsk och två asiatiska skulpturer.

Universitetsmuseet förfogar över en omfattande och värdefull **byggnadsritningssamling** som innehåller originalritningarna till de flesta gamla fastigheter som används av universitetet och som byggts specifikt för universitetet. De äldsta ritningarna är C.L. Engels planer för universitetets huvudbyggnad, Observatoriet, Universitetets bibliotek (i dag Nationalbiblioteket) och den så kallade Gamla kliniken (Unionsgatan 37). Byggnadsritningssamlingen utökas främst med ritningar som flyttas över från universitetets lokal- och fastighetscentrum. Byggnadsritningssamlingen består av cirka 3 400–3 500 ritningar, varav cirka 3 200 finns i databasen.

Byggnadsritning av arkitekt C.L. Engel: Kejserliga Alexanders Universitetet, 1828 Ritningen visar byggnadens fasad mot söder, en genomskärning och planritningen över tredje våningen. I genomskärningsbilden ser man en del av vestibulen, dvs. den ståtliga entréhallen, och festsalen.

I **den universitets- och vetenskapshistoriska samlingen** ingår material med koppling till universitetshistorien, exempelvis forskningsutrustning, föremål relaterade till festtraditionen och studielivets och förvaltningens historia, möbler, fotografier och böcker. Utrustning och instrument som använts i åskådningsundervisning eller forskning har flyttats till museets samlingar bland annat från ämnena fysik, kemi, fysiologi, geologi och astronomi. Samlingen bygger på det tidigare Helsingfors universitets museums samlingar som utökas

kontinuerligt både som flyttningar inom universitetet och genom donationer utifrån. De flesta av föremålen är i gott skick. Samlingens tyngdpunkt ligger på naturvetenskaper, eftersom materialet som handlar om undervisning och forskning inom till exempel humanistiska vetenskaper och teologi mestadels är skriftligt och beläget i arkiv och bibliotek.

De mest betydande undersamlingarna i den universitets- och vetenskapshistoriska samlingen är Fysikaliska kabinettet, antikens samling och Observatoriets samling. Samlingen med antikens föremål har uppstått till följd av flera privata donationer och består även av en samling inom ämnet klassisk filologi (numera antikens språk och kulturer). I samlingen ingår bland annat olika slags kärl, smycken och lampor, sammanlagt cirka 400 föremål. En del av samlingen finns permanent utställd i Forsthuset i lokalerna för ämnet antikens språk och kulturer. Observatoriets samling övergick i museets besittning 2010. Den omfattar cirka 330 astronomiska forsknings- och observationsinstrument, de äldsta av dem från 1700-talet.

I det universitetshistoriska biblioteket finns litteratur med anknytning till Helsingfors universitets och andra finländska och utländska universitets historia, vetenskaps- och lärdomshistorisk litteratur, litteratur om studielivet, konst och arkitektur samt museologisk litteratur. Biblioteket har främst utökats genom donationer, det vill säga slumpmässigt, så sortimentet är inte heltäckande. Därför är det inte avsett för kunders bruk, utan fungerar bara som museipersonalens referensbibliotek.

Stjärnfotografi på glasplåt. Bilden visar Orionnebulosan Messier 42 fotograferad med sex timmars exponering med dubbelrefraktorn på observatoriet vid Helsingfors universitet. Foto Ragnar Furuholm och Alan Franck 30.1.1911.

Den universitetshistoriska fotografisamlingen innehåller foton av personer och fastigheter samt foton med anknytning till undervisning, forskning, studieliv, studier och festtraditioner. Samlingen har i huvudsak utökats genom donationer, inköp och interna flyttningar vid universitetet. Museet strävar dessutom efter att dokumentera universitetets fastigheter och universitetsrelaterade evenemang genom fotografering när det är möjligt.

Universitetsmuseet har även katalogiserat möbler som fortfarande används. Avsikten är att de möbler som ingår i originalinredningen i historiska fastigheter även i fortsättningen ska lämnas kvar på sina ursprungliga platser. Museet deltar i beslut om renovering eller omplacering av sådana värdefulla möbler. Hittas inga lämpliga platser kan museet efter övervägande också inkludera möbler i sina samlingar.

Universitetets rektor tillsatte en arbetsgrupp med uppgift att fundera över hur framtiden för **Lantbruksmuseet** som verkat i anslutning till Agrikultur-
forstvetenskapliga fakulteten skulle se ut. Arbetsgruppen överlämnade sin rapport den 9 oktober 2011. I rapporten konstaterades att verksamheten inte kunde fortsätta som förut, men den fortsatta utredningen av frågan sköts upp till framtiden. Från och med början av 2012 blev museet en del av universitetsmuseet och utställningen stängdes för allmänheten på grund av knappa resurser. Som bakgrundsmaterial för arbetsgruppens arbete hade en visstidsanställd projektmedarbetare fotograferat föremålen i utställningen på museets övre plan (cirka 20 procent av samlingen) i inventeringssyfte. En pensionerad museiintendent bistod med experthjälp och intervjuades. De transkriberade intervjuerna dokumenterades i universitetsmuseets samlingar. Även inventeringsfotografierna (cirka 700 stycken) finns bevarade i universitetsmuseets databas Akseli. Under detta relativt korta inventeringsprojekt hann man inte gå igenom föremålen från den mekaniska tiden på utställningens nedre plan eller föremålen som fanns i ett antal olika förråd.

Lantbruksmuseets samling katalogiserades inte i universitetsmuseets samlingar eftersom arbetsgruppen i sin promemoria kom fram till att möjligheterna att flytta samlingen eller delar av den till ett annat museum skulle utredas i framtiden. Undantaget var en värdefull samling porträttskulpturer av djur av Anton Ravander-Rauas som konserverades 2013–2016. Djurskulpturerna flyttades till universitetsmuseets föremålsmagasin 2014 och anslöts till konstsamlingen 2018.

I december 2015 inträffade två läckage från avloppsrör i lantbruksmuseibygnaden, vilket ledde till en allvarlig mögelkatastrof. Med hjälp av försäkringsersättningar kunde kärnan av samlingen i museibygnaden, cirka 1 500 föremål, räddas och rengöras under 2016, och Finlands lantbruksmuseum Sarka erbjöd sig att ta emot dem i donation. Utöver föremål bestod den överlämnade samlingen av fotografier och arkivmaterial. Materialet flyttades till Sarka 2018. Universitetsmuseet sparade en mindre mängd föremål och foton i sina samlingar. De resterande cirka 1 000 föremålen gallrades ut på grund av att

Rekordkon Nopsa. Miniatyrskulptur av skulptören Anton Ravander-Rauas 1958. Foto Timo Huvilinna 2015.

de var i dåligt skick eller svåra att rengöra, för att det fanns lite kontextuppgifter eller en stor mängd av samma föremålstyp. I andra lokaler finns emellertid ännu cirka 500 föremål som ingår i samlingen och som inte omfattades av räddnings- och rengöringsoperationen i lantbruksmuseibygnaden. Tanken är att dessa ska sorteras, rengöras och flyttas till Sarka under 2019–2020.

Slöjdvetenskapens samling utökas fortfarande, främst genom privata donationer. Universitetsmuseet tar endast emot material med anknytning till slöjdläroinnehållningen eller ämnet slöjdvetenskap vid universitetet. Man har ett nära samarbete mellan museet och experter inom slöjdvetenskap som är förtrogna med samlingarna, och samlingen har använts i undervisning och forskning.

Helmi Biese 1921: En gammal tall. 1931 donerade Biese målningen till Helsingfors hantverksskola där hon själv länge var ritlärare. Ett tag var målningen "försvunnen" men hittades 2015 i ämnet slöjdvetenskaps källare och katalogiserades för museets samlingar. Foto Timo Huvilinna 2017.

År 2018 fanns det något under 8 000 katalogiserade föremål från slöjdvetenskapens samling i samlingsförvaltningssystemet. Fotografierna i samlingen kom i universitetsmuseets besittning från ämnet slöjdvetenskaps lokaler 2015, och drygt 300 av dem har digitaliserats. Uppskattningsvis lika många återstår att digitalisera (2018). Museet är mycket restriktivt med att ta emot donationer till slöjdvetenskapens samling eftersom katalogiseringen går mycket långsamt med de nuvarande resurserna.

Medicinhistoriska museets, Veterinärmedicinhistoriska museets och Odontologiska museets samlingar har inte utökats sedan nya Helsingfors universitetsmuseum grundades 2003. Namnen används därför för att beskriva hur samlingarna utökades innan museerna slogs samman. Eftersom

universitetsmuseets samlingar ändå innehåller en mängd föremål, fotografier, litteratur och arkivmaterial av samma karaktär som de ovan nämnda medicinska museernas samlingar, beslutade man 2017 att grunda en social- och hälsovårdssamling för att beskriva utökningen efter 2003. En del av materialet i **social- och hälsovårdssamlingen** har flyttats från universitetets fakulteter och institutioner, men den största delen har donerats till universitetsmuseet av privatpersoner och sjukhus. Större helheter i samlingen utgörs till exempel av föremålssamlingen från Lappvikens sjukhus som donerades till universitetsmuseet 2005, fotografi- och arkivmaterialet som tillhört doktor i medicin och kirurgi Karolina Eskelin (1867–1936) och donerades 2011 samt föremåls- och fotografisamlingen från specialmuseet i Barnets borg, en donation från 2016.

Observatoriets samling utökas inte i egentlig mening, men efter 2010 har det blivit några enstaka tillskott. Det handlar om material som tidigare funnits på Observatoriet men som flyttats därifrån till exempel till Helsingfors universitets bibliotek när Institutionen för astronomi och dess bibliotek flyttade till Gumtåkt 2010. I dessa fall har materialet så att säga återinförts i den museala samlingen.

3. Förvaltning av samlingarna

Katalogisering

Material som läggs till i museisamlingen katalogiseras enligt museibranschens allmänt erkända principer. Enligt ICOM:s riktlinjer ska dokumentationen (det vill säga katalogiseringen) omfatta en fullständig identifiering och beskrivning av föremålet samt uppgifter om föremålets ursprung, skick, behandling och nuvarande placering. Dessa uppgifter ska förvaras på ett säkert sätt och måste kunna hittas med hjälp av ett söksystem som ger museipersonalen och andra personer med adekvat behörighet åtkomst till informationen.

När universitetsmuseet får donationer ingås ett donationsavtal där det donerade materialet specificeras. Donationsavtalet och andra eventuella dokument om donationen lagras permanent i museets arkiv. Materialet läggs till

i samlingarna så snart som möjligt genom att man skapar ett nytt diarium i databasen, där de enskilda objekten av olika materialtyper katalogiseras. Just nu har museet för ringa personalresurser för att kunna katalogisera allt material som tas emot. De flesta åren har museet haft medel för att anställa en eller två praktikanter för samlingsarbete, till exempel katalogisering. Den ordinarie personalen försöker katalogisera exempelvis material som ska vara med i en utställning eller lånas ut. Katalogisering görs även i projektform.

Sedan 2010 har allt material katalogiserats i det E-kuva-baserade samlingsförvaltningssystemet Akseli som bygger på öppen källkod och används av ett konsortium bestående av flera museer och arkiv. Under 2019 har man som mål att införa en uppdaterad version av Akseli som heter Collecte. En del av materialet styrs via Akseli/Collecte till portalen arjenhistoria.fi på nätet och därifrån vidare till söktjänsten Finna som är gemensam för finländska museer, bibliotek och arkiv.

Katalogisering på Helsingfors universitetsmuseum då och nu

Föremålen och fotografierna på **Helsingfors universitets museum** katalogiserades i en diariebok (föremål från och med 1974 och fotografier från och med 1978) och på katalogiseringskort av papp. Katalognumren markerades på föremålen med färg, på råkopior av fotografier med blyertspenna och på diabilbilder med arkivtuschkpenna. Digitalisering av samlingsuppgifterna inleddes 1988 då museet började registrera kataloguppgifterna om porträttsamlingen i databasen DBase. Det var ännu inte möjligt att lägga till fotografier av porträtten i databasen. I slutet av 1990-talet överfördes uppgifterna om porträtten och kartoteket över byggnadsritningssamlingen till databasen Access. År 1992 övergick museet till ett modernare databasprogram Finsca (senare Mopsi), som hade katalogkort även för fotografier. Fotografierna fördes in i databasen först och sedan föremålen från och med 1997. Längre fanns det endast ett manuellt kartotek över böckerna i museets referensbibliotek, men i början av 2000-talet fördes uppgifterna in i Access-databaser. Helsingfors universitetsmuseums alla samlingar katalogiserades i samlingsförvaltningssystemet Sipi 2008–2009 och i Akseli från och med 2010.

Universitetsmuseets flytteam sparar föremålsuppgifter i samlingsförvaltningssystemet i föremålsmagasinet på Industriegatan, som museet lämnade 2014. Foto Asta Pyysalo 2014.

Den universitetshistoriska föremålssamlingen är idag tämligen välkatalogiserad. Museet försöker katalogisera nya föremål så snart som möjligt efter att man tagit emot dem. Även den största delen av den universitetshistoriska fotografisamlingen har katalogiserats. Det finns uppskattningsvis 2 500 okatalogiserade fotografier.

På 1980-talet skapades ett manuellt kartotek över byggnadsritningarna, som senare kompletterades. Kartotekuppgifterna fördes in i databasen Access på 1990-talet och har konverterats därifrån till databasen Akseli. Museet försöker gå igenom och komplettera de konverterade uppgifterna när man har möjlighet.

Albert Edelfelt 1889: Zacharias Topelius. Topelius var professor i historia och rektor vid Helsingfors universitet på 1850–1870-talen, men även en känd författare. På väggen till höger om honom i porträttet hänger en rund gipsrelief som föreställer nationalskalden J.L. Runeberg. Foto Timo Huvilinna 2007.

Medicinhistoriska museet förde ett begränsat kartotek över sina föremål på 1960-talet. År 1970 började man diarieföra en del av donationerna och slutade upprätthålla kartoteket. En del av föremålen fick lappar med uppgifter om deras proveniens. År 1978 katalogiserades 336 föremål i röntgensamlingen och 1984

ytterligare 71 stycken. En del av röntgenföremålen har sedermera gallrats ut ur museets samlingar.

Fotografierna i samlingen var till största delen okatalogiserade, om än organiserade efter ämne. En del av bilderna som var inramade och klistrade på papp samt bilderna i albumen hade dock inordnats i kartotek, sammanlagt 294 kort.

Katalogiseringen av böckerna på pappkort fortsatte fram till 1990-talet, då man blev tvungen att sluta med det på grund av resursbrist.

De cirka 400 föremålen som visades i den permanenta utställningen i Arpeanum fotograferades och katalogiserades i Mopsi 2005–2006. De medicinhistoriska samlingarna katalogiserades i samlingsförvaltningssystemet Sipi 2008–2009 och i Akseli från och med 2010. Det dåliga katalogiseringsläget för den medicinhistoriska föremålssamlingen blev bättre under ett inventeringsprojekt som pågick 2012–2014 och ledde till att samlingen kunde organiseras, föremål packas musealt och grundläggande uppgifter om dem föras in i samlingsförvaltningssystemet. I samband med samlingsflyttningar 2014–2015 lyckades man även förbättra katalogiseringssituationen. En del av de tidigare inventerade föremålen fick permanenta nummer, och föremål fotograferades också på nytt.

I juni 2018 innehöll Akseli totalt cirka 3 600 katalogiserade eller inventerade föremål och cirka 890 fotografier från det tidigare Medicinhistoriska museet. För en del av samlingen återstår dock den egentliga föremålsspecifika katalogiseringen där föremålet mäts, undersöks och förses med ett föremålsnummer.

Uppgifterna om föremålen i **Odontologiska museets samlingar** fanns mest i huvudet på de tandskötare som hade hand om samlingen på frivillig basis. Man hade i regel försökt föra anteckningar om donationernas innehåll, men eftersom föremålen inte var numrerade är det oftast inte möjligt att identifiera föremålen med hjälp av dessa uppgifter. Föremålen som kommit till museets samlingar från universitetets tandklinik saknar helt uppgifter.

Helsingfors universitetsmuseums odontologiska samling inventerades och katalogiserades som ett fristående projekt 2004–2005. Samlingen bedömdes omfatta cirka 13 000–15 000 föremål, 1 200 foton och 550 böcker. Därutöver fanns det flera hyllmeter med arkivmaterial.

I samband med projektet intervjuade man vid sex olika tillfällen tandskötaren Kirsti Tamminen som arbetat länge på universitetets tandklinik och dessutom jobbat som frivillig på Odontologiska museet. Under projektets gång katalogiserades sammanlagt 432 föremål i en Word-fil, varifrån en del av uppgifterna överfördes till databasen Mopsi 2006. De sista saknade uppgifterna överfördes till samlingsförvaltningssystemet Akseli 2016.

Veterinärmedicinshistoriska museet hade diariefört materialet som kom till samlingarna från och med 1974. Museet hade dock inte möjlighet att hålla diariet aktuellt, utan en del av de inkommande partierna blev inte införda. Föremålen hade katalogiserats på ett kortfattat sätt, först med skrivmaskin och senare i programmet Word. En del av föremålen var okatalogiserade när samlingen anslöts till det nygrundade Helsingfors universitetsmuseum 2003. De katalogiserade föremålen bestod då av 3 140 huvudnummer, totalt cirka 4 000 föremål inklusive undernumren. Föremålsuppgifterna på korten var bristfälliga. En del av föremålen i utställningen hade fotograferats, men fotona hade inte lagts till i föremålskatalogerna.

Digitaliseringen av Veterinärmedicinshistoriska museets gamla föremålskartotek inleddes 2005–2006 när man överförde uppgifter manuellt från kartoteket till databasen Mopsi. Detta arbete kom man dock inte särskilt långt med. Åren 2011–2013 fotograferades de cirka 300 föremålen i den veterinärmedicinska utställningslokalen, och uppgifterna om dem överfördes från kartoteket till databasen Akseli. Tack vare inventeringen i samband med flyttningsprojektet 2015 kunde föremålskartoteket flyttas till Akseli på ett relativt heltäckande sätt. Den veterinärmedicinska samlingen innehåller dock fortfarande en hel del material som varken inventerats eller katalogiserats.

Mjölkpåse som tillverkats av Jordbrukarnas mjölkcentral Ab. Man ställde påsen i en plasthållare och klippte upp det ena övre hörnet. Påsmjök producerades i Finland 1968–1975. Foto Timo Huvilinna 2012.

Lantbruksmuseets samling hade katalogiserats på pappkort, men uppgifterna har inte digitaliserats i museets databas. Föremålsuppgifterna återfinns även i diarietböcker som har digitaliserats på universitetsmuseets nätverksdisk. I

samband med inventeringen 2012 fotograferades föremålen på museets övre plan och bilderna lagrades i databasen. Samtidigt sparade man även minimiuppgifter om de fotograferade föremålen. De föremål som man valde att ha kvar och rengöra i samband med mögelrengöringsprojektet på Lantbruksmuseet inventerades i en Word-fil med tanke på Finlands lantbruksmuseum Sarka och fotograferades. Pappkorten och diarieböckerna flyttades till Sarka 2016. Uppgifterna om föremålen, fotografierna och arkivmaterialet i universitetsmuseets samlingar katalogiserades i samlingsförvaltningssystemet Akseli.

Föremålen i **slöjdvetenskapens samling** hade katalogiserats manuellt i huvudböcker och på föremålskort på 1960-talet och digitalt i programmet Extend Image i början av 2000-talet. Katalogen bestod av 5 811 föremål (1 046 huvudnummer). Tack vare inventeringen i anslutning med flyttningsprojektet 2014–2015 har samlingen dokumenterats i databasen Akseli förhållandevis grundligt. Slöjdvetenskapens samling utökas fortfarande en del, och 2018 innehöll databasen knappt 8 000 föremål. Även fotografierna i samlingen kom i universitetsmuseets besittning från ämnet slöjdvetenskaps lokaler 2015, och en del av dem, 328 stycken, har digitaliserats.

Åren 2014–2015 var universitetsmuseet tvunget att avstå från två stora föremålsmagasin och dessutom sina utställningslokaler och föremålsmagasin i Arppeanum. Som en positiv bieffekt till det annars mycket tunga flyttningsprojektet lyckades man då inventera, fotografera och dokumentera i samlingsförvaltningssystemet en betydande del av universitetsmuseets alla föremålssamlingar. Till exempel kunde de samlingsuppgifter om slöjdvetenskapens samling som konverterats från databasen Extend Image till Akseli granskas och kompletteras i relativt stor utsträckning.

Det mesta av arbetet med att katalogisera arkiven, småtrycken, biblioteket och det audiovisuella materialet på museet återstår. Samlingsförvaltningssystemet Collecte som kommer att införas i framtiden får eventuellt en funktion för att lagra digitala audiovisuella material.

Man håller på att arrangera en dräkt som ingår i slöjdvetenskapens kollektion inför fotografering. Foto Salme Vanhanen 2017.

Sedan 2017 har museet reprofotograferat fotografierna i stället för att skanna dem, och en visstidsanställd museiamanuens har arbetat vidare med digitalisering, katalogisering och kundservice.

Förvaring av samlingarna

De katalogiserade föremålen förpackas musealt och placeras i förvaringslokalerna. I databasen anges var i förvaringslokalen som föremålen finns. Fotografisamlingarna, arkivsamlingarna och en del av biblioteket finns i museets arkivlokaler, där det även finns lokaler för forskare och en arbetsstation för digitalisering. En del av biblioteket ligger på kontoret. Fotografierna förvaras i arkivhurtsar av metall, i arkivlådor lagda i kuvert av silkespapper och i

pappkartonger lagda i kuvert som ordnats efter ämne. En del av fotografierna har klistrats på arkivpapp för att göra det lättare att bläddra bland dem. Alla gamla förvaringsmaterial är inte arkivbeständiga, så man försöker byta ut dem mot material som uppfyller dagens standard. Nya fotografier som läggs till i samlingen placeras i museala pappkartonger efter proveniens.

Konstverk hänger på gallernätväggar på räls i Universitetsmuseets föremålsmagasin. Foto Metallivalmiste A. Laaksonen Oy.

Porträtt och konstverk är oftast placerade i universitetets andra fastigheter på samtliga campus och inventeras i mån av möjlighet. Placeringen av porträtt och andra konstverk på campus kan ändras utan att museet blir kontaktat. I samband med inventeringar gör museiamanuensen som ansvarar för konstsamlingen åtminstone en allmän och ungefärlig bedömning av konstverkens skick.

Fuktighets- och temperaturförhållandena i föremålsmagasinet och utställningslokalerna följs med datalogger. Universitetsmuseet följer principerna om förebyggande konservering, det vill säga att föremålen hanteras, transporteras, förvaras och ställs ut på ett adekvat sätt. Museipersonalen

Digitalisering av foton i museets arkivlokaler. Foto Katariina Pehkonen 2019.

försöker hålla koll på samlingarnas skick för att upptäcka när ett föremål eller konstverk behöver konserveras.

Konserveringstjänsterna köps in från externa tjänsteleverantörer. På grund av de begränsade resurserna måste prioriteringar göras. Det som konserveras är i regel material som ska vara med i en utställning eller konstverk som fått nya skador. Universitetets fastighetservice ansvarar för att beställa renovering av museala möbler som fortfarande används och står för kostnaderna. Med konservering av musealt material strävar man efter att stabilisera föremålets eller verkets skick. Alla konserveringsåtgärder dokumenteras.

Hantering av samlingarna, säkerhet och riskbedömning

Universitetsmuseets samlingar får endast hanteras av samlingschefen och andra personer i samlingsteamet samt andra museianställda under deras ledning eller tillsyn. Forskare eller andra kunder som använder samlingarna får hantera och

fotografera objekt med den samlingsansvariga museipersonalens tillstånd och i deras närvaro.

Alltid när samlingar behandlas ska både föremålens säkerhet och den personliga säkerheten beaktas. Risker som föremål kan utsättas för kan vara att föremålet hanteras på ett okunnigt sätt, att föremålet inte är tillräckligt skyddat under transport (vibration kan vara skadligt även för ett välskyddat föremål), att fuktighets- och temperaturförhållandena i förvaringslokalerna är instabila, att belysningen i utställningslokalerna är för stark, att fuktighets- och temperaturförhållandena i utställningslokalerna inte håller måttet, att föremålet ställs ut på ett oskyddat sätt (objektet har till exempel inte placerats i en monter) och att olika slags katastrofer inträffar, exempelvis brand eller vattenskada i förvarings- eller utställningslokalerna.

Samlingsobjekten kan innehålla farliga ämnen, som mögel, PCB-olja eller asbest eller till exempel vassa nålar. Andra risker för personer är olyckor, som lätt händer när man arbetar med tunga eller annars otympliga föremål i besvärliga (till exempel trånga) utrymmen, eller problem med rörelseapparaten på grund av dåliga arbetsställningar. Även de usla förhållandena (damm, mögel osv.) i vissa gamla förvaringslokaler utgör en stor risk för dem som arbetar med museisamlingar. Nitratfilmerna i fotografisamlingen utgör en risk eftersom de är lättantändliga.

När man hanterar samlingar ska man alltid använda skyddshandskar som inte bara skyddar samlingsobjekten mot ämnen som lossnar från händerna, utan också hanteraren mot ämnen som eventuellt lossnar från objektet. Trots att man inte nödvändigtvis direkt märker att händerna lämnar fett efter sig, fastnar det i föremålet och börjar med tiden förvandlas till synliga fläckar exempelvis på textilier. Till och med en konservator har svårt att ta bort dem. När man hanterar samlingarna får man inte smörja in händerna eller äta något. Mat och dryck får överhuvudtaget inte tas med in i föremålsmagasinet. Att dricka vatten och äta medhavd mat är endast tillåtet i rast- och kontorslokalerna.

Arkivlådor försedda med varningsdekaler i lokalen där museets samlingar hanteras. Foto Henna Sinisalo 2016.

Alla samlingsobjekt ska hanteras särskilt varsamt med hänsyn till deras ålder, skick och material. Man ska ta tag i museiföremål och konstverk både underifrån och från sidan, och när man flyttar tyngre föremål eller verk ska man med fördel använda tillgängliga hjälpmedel, som lyftbord och bordsvagn med hjul. Flyttningar utgör alltid en risk för samlingarna, och i idealfallet behöver de inte flyttas ofta. Det rådande behovet av lokalbesparingar har tyvärr lett till att man varit tvungen att flytta universitetsmuseets samlingar orimligt ofta.

Man ser till föremålens säkerhet genom att övervaka förhållandena, det vill säga den relativa luftfuktigheten och temperaturen, med hjälp av datalogger både i föremålmagasinet och i universitetsmuseets egna utställningar. Samlingsobjekt med material som kan vara farligt på ett eller annat sätt – till exempel lättantändliga nitratnegativ, eventuell asbest, kemikalier, kvicksilver och så vidare – hålls under noggrann uppsikt, placeras i möjligaste mån på ett korrekt sätt skilt från resten av samlingen och markeras tydligt eller utgallras helt ur samlingarna.

En del av en gipskopia av Donatellos Davidstaty från renässanstiden. Den ingår i skulptursamlingen som används i konsthistorieundervisningen. Statydelen har flyttats med hjälp av en svart hundsele när den packats undan renoveringen av universitetets huvudbyggnad 2019. Foto Päivi Rainio.

Kundrådgivarna eller annan personal ansvarar för säkerheten i utställningslokalerna som även har kameraövervakning. Vaktmästarna har ansvar för att övervaka campusutställningarna, men universitetsmuseets personal försöker kontrollera utställningarna med jämna mellanrum.

Vid minsta misstanke om att hanteringen av samlingarna kan medföra fara för hälsan ska man skydda sig på ett adekvat sätt med personlig skyddsutrustning. När man hanterar farliga ämnen får man inte använda kontaktlinser, eftersom det kan utsätta användaren för ögonskador. Beroende på vilket material de hanterade objekten består av kan man använda handskar till exempel av vinyl, nitril eller skinn. Bomullshandskar är inte att rekommendera eftersom de inte ger användaren ett särskilt bra skydd. Bomullshandskar kan dock användas vid hantering av vissa objekt (till exempel konstverk eller textilier som man vet är riskfria med tanke på den personliga säkerheten). Att arbeta utan handskar kan medföra en säkerhetsrisk för den anställda. Till exempel PCB-olja måste man skydda sig mot med specialtjocka nitrilhandskar.

Hantering av kemikalier som ingår i museets samlingar i ändamålsenlig skyddsutrustning. Foto Katariina Pehkonen 2018.

Museipersonalen använder sig av säkerhetshandboken **Museokokoelmien vaaralliset aineet ja esineet sekä niiden käsittely** (Sinisalo 2018, ung. Farliga ämnen i museisamlingar och hur de ska hanteras) som uppdateras vid behov. Universitetsmuseets personal har hållit föredrag om ämnet såväl i Finland som utomlands och skrivit artiklar om det i tidskriften *Konservaattori*, så museet har en gedigen expertis på ämnet.

Gallringar

Universitetsmuseets samlingar har bildats av flera undersamlingar som har utökats av andra än museiprofessionella. Därför omfattar samlingarna material som inte är rimligt att upprätthålla: till exempel samma föremålstyp i ett stort antal från samma tid, material i dåligt skick, samlingsobjekt som är farliga för

personalen eller de övriga samlingarna eller material som helt saknar kontextuppgifter. Museet har även tagit vara på samlingsobjekt för säkerhets skull när exempelvis någon universitetsfastighet tömts på kort varsel. Då har man inte hunnit överväga tillräckligt om objekten alls bör tas emot. Av en välgrundad anledning kan man gallra ut material ur samlingen.

Grunder för utgallring:

- Dåligt skick. Ett samlingsobjekt är i mycket dåligt skick och det finns inte tillräckliga skäl till att renovera det.
- Bristande uppgifter om kontext. Man vet inte vad samlingsobjektet är för något, varifrån det kommer och hur det ska dateras, vilket gör det omöjligt att använda objektet i en utställning eller i forskning.
- Samlingsobjektet medför fara för hälsan eller säkerheten (innehåller till exempel farliga kemikalier) eller äventyrar andra museiobjekts bevarande och säkerhet.
- Det finns redan liknande objekt i samlingarna.
- Samlingsobjektet överensstämmer inte med museets samlingspolitik.
- Objektet består av ett material som museet inte har möjligheter att upprätthålla.

Gallringsförslaget görs av samlingschefen eller en medlem i samlingsteamet. Gallringen godkänns av museidirektören när det handlar om större helheter och av samlingschefen tillsammans med samlingsteamet när det handlar om mindre helheter. Det utgallrade materialet erbjuds i första hand till andra museer eller arkiv, förutom om det är hälsovådligt eller i mycket dåligt skick. Material som man inte hittar mottagare till förstörs genom att det skickas till destruering eller återvinning: till exempel textilier klipps upp och levereras till textilåtervinning, utrusning av metall skickas till metallavfall och så vidare. Farliga ämnen och deras förpackningsmaterial förstörs på ett ändamålsenligt sätt som lagen kräver. Material som är i gott skick men ska avföras av en annan anledning (till exempel på grund av en stor mängd dubletter) kan också flyttas till brukssamlingen.

En hög med mycket smutsiga föremål som ingår i Lantbruksmuseets samlingar. Foto Jaana Tegelberg 2017.

Museimaterial säljs inte. I undantagsfall kan en museal möbel säljas vid en auktion som anordnas av universitetet, om det handlar om en möbel som funnits i bruk i universitetets lokaler och som man inte vill inkludera i den egentliga samlingen som förvaras i museets föremålsmagasin efter att möbeln tagits ur bruk. Det kan handla om möbler som inte ingår i det ursprungliga möblemanget i en universitetsfastighet eller annars saknar en nära koppling dit och sådana som det redan finns flera av i museets samlingar. Beslutet fattas alltid fall för fall gemensamt av samlingschefen och museiamanuensen med ansvar för konst och möbler. I vissa fall erbjuds möbeln till andra museer innan den läggs ut till försäljning. Museipersonalen, deras familjemedlemmar och andra närstående personer har inte rätt att köpa ett föremål som gallrats ut ur museets samlingar.

Varje utgallrat föremål dokumenteras. Uppgifterna om föremålet sparas, och i framtiden ges samma nummer inte till ett nytt objekt. I databasen finns en utgallringssamling (**Poistokokoelma**) dit man lägger uppgifterna om utgallrade

Universitetsmuseets utställning **Baby in the Box** som presenterar moderskapsförpackningens historia byggs i Tankehörnan. Foto Timo Huvilinna.

objekt. Om objektet inte har lagts till i samlingen, fotograferas det och grunduppgifterna antecknas för utgallringsprotokollet.

Utlåning

Universitetsmuseet lånar ut material från sina samlingar till museiprofessionellt skötta museer och i undantagsfall även till andra organisationer eller projekt. Universitetsmuseet förutsätter att låntagaren försäkrar det utlånade materialet från och med den tidpunkt då materialet övergår från universitetsmuseets representant till låntagarens representant fram till att det återlämnas till universitetsmuseets representant. Samma princip tillämpas även på utställningsförsäkringen av konstverk som finns utställda på olika campus – principen brukar kallas "nail to nail" eller "wall to wall". Museiobjekt lånas inte ut till exempel som rekvisita vid filminspelningar. Utlån till sådant bruk kan övervägas om det finns passande föremål i tillräckligt gott skick i museets egen brukssamling.

Låntagaren gör en ansökan om utlån skriftligt eller via e-post till universitetsmuseets museidirektör eller samlingschef. Museidirektören eller samlingschefen tillsammans med samlingsteamet eller den ansvariga amanuensen beslutar om objektet ska lånas ut.

Före beslutet om utlån måste man kartlägga faktorer kring såväl själva objektet som utställningslokalen. Vissa typer av material kanske inte kan ställas ut alls på grund av att de är i dåligt skick eller innehåller farliga material (till exempel asbest). Materialet i föremålet eller konstverket kan vara exceptionellt känsligt för ljus eller växlande förhållanden. Förhållandena i utställningslokalen måste vara tillräckligt bra och säkra. Lokalen ska ha tillräcklig övervakning, och montrarna ska gå att låsa. Museet ställer dessutom vissa krav på utställningslogistiken. Vägarna in i lokalen får inte vara för besvärliga, och transporten ska hålla så hög nivå som möjligt: till exempel konstverk ska transporteras av ett företag som specialiserar sig på konsttransport. Låntagaren svarar för alla kostnader i samband med utlånet.

Universitetsmuseet avtalar om lånevillkoren och lånetiden med låntagaren. Museet fastställer även försäkringsvärdena för de objekt som ska lånas ut. Ett avtal om utställningslån upprättas. Ett överlåtelseintyg undertecknas i samband med överlåtelsen och återlämnandet. Lånedokumentet lagras permanent i museets arkiv. I samlingsförvaltningssystemet görs en anteckning om att ett föremål eller konstverk är utlånat till en utställning. Som en del av arbetet med att utveckla samlingsförvaltningssystemet Collecte utreds möjligheten att inkludera en utlånedatabas i systemet.

4. Föremålsmagasin

En liten del av Helsingfors universitetsmuseums samlingar finns permanent utställd i universitetets huvudbyggnad och Helsingfors observatorium. Det mesta finns placerat i flera olika föremålsmagasin. Samlingsobjekt kan också visas på campusutställningar. Porträttsamlingen finns till största delen utplacerad på universitetets olika campus. Universitetsmuseets

Bronsbyst av Alexander I gjord av Ivan Martos 1814 transporteras till universitetsmuseets utställning i Arpeanum hösten 2013. Foto Timo Huvilina.

föremålsmagasin ligger i olika fastigheter på tre olika campus i Helsingfors. År 2018 uppgår universitetsmuseets utställningslokaler, kontor och

föremålsmagasin sammanlagt till 3 782 m², varav 2 440 m² är lokaler för samlingsförvaring.

Endast en liten del av museets lokaler har förhållanden som motsvarar de krav som ställs på museala utställningslokaler eller föremålsmagasin. I de flesta av dem är variationerna i luftfuktigheten och temperaturen för stora. Dessutom är transportvägarna in i utställningslokalerna delvis besvärliga, och att flytta stora föremål medför en risk för både föremålen och personalen. Samtliga föremålsmagasin är belägna i källare med vattenledningar och ventilationsrör. Det har inträffat flera vattenskador, och smuts från ventilationsrören har landat på samlingsföremål. I vissa av lokalerna finns adekvata platser att arbeta på, men hanteringen av samlingsföremål försvåras av att det är trångt. I föremålsmagasinen saknas särskilda lokaler för fotografering och dessutom receptions- och karantänlokaler. Även dragskåp skulle komma till användning. Ett nytt föremålsmagasin med tämligen bra förhållanden blev klart på Centrumcampus 2014, men det täcker endast en liten del av lokalbehoven. De andra föremålsmagasinen som används är mer opraktiska eller har instabila förhållanden. De är inte planerade utifrån museets behov från början, utan tilltänkta exempelvis som biblioteksförråd.

Universitetsmuseet har sedan länge haft som mål att få förvaringslokaler som motsvarar de museala kraven, och detta kommer att uppnås inom en nära framtid. Sommaren 2019 undertecknade Helsingfors universitet och Museiverket ett avtal om att hyra föremålsmagasin för universitets museisamlingar i Museiverkets samlingscentral i Vanda. Samlingscentralens utbyggnadsdel som renoverats i ett tidigare logistikcenter och som även ska inrymma universitetsmuseets nya förvaringslokaler ska stå klar i mars 2020.

Fotografier, arkivmaterial och böcker förvaras i museets arkiv- och kontorslokaler i universitetets huvudbyggnad. Där varierar lufttemperaturen och den relativa luftfuktigheten något, men lokalerna lämpar sig ändå relativt väl för förvaring av material i pappersform. Lokalerna ska renoveras omkring 2021, och avsikten är att flytta arkiven och fotografierna till andra lokaler på Centrumcampus innan dess.

Museiverkets generaldirektör Juhani Kostet (till vänster) och universitetets prorektor Paula Eerola undertecknar ett avtal mellan Museiverket och universitetet om att hyra föremålmagasin för universitetets museisamlingar i Museiverkets samlingscentral. Till höger universitetets lokalchef Teppo Salmikivi. Foto Timo Huvilinna 2019.

Porträttsamlingen och de museala möblerna finns placerade på flera ställen vid universitetet på olika campus och vissa även annanstans i Finland, till exempel på universitetets forskningsstationer. För att upprätthålla porträttsamlingen krävs samarbete med campuspersonalen. Förhållandena i de olika campusfastigheterna är inte optimala för konstverk, men museet försöker kontrollera var verken placeras och i vilket skick de är. Helsingfors universitets administrativa organisationsstruktur gjordes om 2016, och även organisationen av institutionerna (numera avdelningarna) och ämnena har ändrats. Detta kan leda till svårigheter med att förvalta porträttsamlingen och de andra konstverken på olika campus, eftersom det tidigare varit den administrativa personalen vid institutionerna som fungerat som museets kontaktpersoner.

Ryska kejsare, kanske några av de finaste verken i universitets porträttsamling Galleria Academica, hängs upp i universitetsmuseets nya huvudutställning som öppnades 2015, Tankens kraft. Foto Timo Huvilinna.

5. Samlingarnas tillgänglighet

Universitetsmuseet försöker öka sina samlingars tillgänglighet genom att utveckla samlingsförvaltningen. Det nuvarande samlingsförvaltningssystemet Akseli och i fortsättningen dess nya version Collecte gör det möjligt att presentera material på portalen arjenhistoria.fi på nätet och vidare i söktjänsten Finna. Hösten 2017 anslöt sig universitetsmuseet till avtalet Konstsamlingar för webben mellan Finlands museiförbund och Kuvasto, vilket möjliggör att finländska konstnärers verk visas på museets webbplats eller utställningar.

Förutom att samlingarna visas i museets egna utställningar lånas de ut till utställningar på andra professionellt skötta museer. Museets nuvarande huvudutställning Tankens kraft öppnades i universitetets huvudbyggnad 2015. Målgruppen är hela universitetet och speciellt studenterna, men också den breda allmänheten. Utställningsbesökarna kan få mer information med

mobilappen Tarinasoitin. Den permanenta utställningen på museets andra verksamhetsställe Observatoriet öppnades för allmänheten 2012. Den huvudsakliga målgruppen för Observatoriet består av skolelever. Också om utställningen på Observatoriet finns det extra material att ta del av med mobilappen Tarinasoitin. Därutöver har universitetsmuseet årligen producerat 1–3 växlande utställningar, en del för Observatoriet, en del för universitetets campus och ibland även för samarbetspartners lokaler. Campusutställningarna riktar sig framför allt till lärare och studenter vid universitetet.

Universitetsmuseets utställningspolitiska program håller på att förberedas.

Museet informerar den breda allmänheten om sina samlingar på universitetets externa och interna webbplats samt i sociala medier. Man har också gjort webbutställningar på webbplatsen och i appen Tarinasoitin. Eftersom museet inte haft så mycket resurser till att låta trycka upp utställningspublikationer och liknande, har man publicerat dem på nätet.

Forskare och andra kunder kan få tillgång till materialet i samlingarna i museets lokaler. Kunderna instrueras att hantera materialet på ett korrekt sätt. Bland kunderna till universitetsmuseets fotografitjänster återfinns bland annat journalister, forskare och studenter. Museet fakturerar för fotografitjänsterna enligt gällande prislista. Man tar inte betalt för utlån av föremål till andra museer.

Det medicinhistoriska biblioteket används en del av forskare, men främst fungerar det som referensbibliotek för museipersonalen, och böcker lånas inte ut därifrån. 33 av referensbibliotekets publikationsserier finns på Finna (hyllplats Hhlm).

Universitetsmuseets samlingsuppgifter visas också på Akseli-konsortiets gemensamma portal Arjen historia (arjenhistoria.fi) och museernas, arkivens och bibliotekens gemensamma söktjänst Finna (Finna.fi). Genom portalerna kan allmänheten kontakta universitetsmuseet direkt: beställa foton, ställa frågor eller lämna mer information om materialet. Universitetsmuseet överväger dessutom möjligheten att ansluta sig till det internationella nätverket Europeana.

Fotokonstforskare i kundtjänstlokalen för universitetsmuseets fotografisamlingar. Foto Henna Sinisalo 2016.

Även om universitetsmuseet liksom andra museer strävar efter tillgänglighet och att öppna sina samlingar för den breda allmänheten måste man alltid ta hänsyn till upphovsrättsbestämmelserna och dataskyddslagstiftningen både när man lagrar information i samlingsförvaltningssystemet och när man betjänar kunder som använder sig av samlingarna. Lagarnas och bestämmelsernas begränsningar beskrivs närmare i inledningskapitlet.

Museet måste alltid beakta skyddstiderna i upphovsrättslagen när man levererar kopior från sina fotografisamlingar till kunderna. Med vissa fotografer som man köpt foton av har man ingått ett avtal genom vilket alla rättigheter överförs till museet. Konstnärerna och fotograferna har dock alltid moraliska rättigheter till sina verk och bilder, vilket innebär att deras namn alltid ska uppges när ett verk används.

Lagen om nationell tillämpning av EU:s dataskyddsförordning, som trädde i kraft den 1 januari 2019, ändrar hur personuppgifter får användas och innebär

därigenom också ändringar för museernas och andra kulturarvsorganisationers verksamhet i det avseendet. Mer om lagen och dess eventuella konsekvenser finns i avsnittet Lagar, förordningar och beslut som styr Helsingfors universitetsmuseums verksamhet. De medicinska samlingarna innehåller många dokument med känsliga uppgifter som tas upp i dataskyddsförordningen. Uppgifterna får behandlas om det är nödvändigt för arkivändamål av allmänt intresse, vetenskapliga eller historiska forskningsändamål eller statistiska ändamål. Användningen av foton av till exempel personers privata fritidsfirande begränsas utöver lagar även av god sed.

6. Framtidsmålen för Helsingfors universitetsmuseums samlingsverksamhet

Kontroll över föremålen

Målen fram till slutet av 2024

1. Katalogisera och digitalisera hela fotografisamlingen (framför allt Medicinhistoriska museets fotografier). En bättre överblick över fotografisamlingen leder till enklare och effektivare kundservice. Fotonas tillgänglighet förbättras när allt fler av dem kan ses av allmänheten på nätet. Eventuellt läggs en liten helhet ut fritt tillgängligt på nätet med relativt hög kvalitet. Även sättet att förvara och packa fotografier ska förbättras.
2. Gallringar ur samlingarna. Sälla och bedöma materialet i föremålmagasinen och gallra ur på ett sakligt sätt. Det finns material som inventerats men där man ännu inte beslutat om gallring. Hit hör också inventeringar i samband med eventuella flyttningar av föremålmagasin. Det skulle vara bra att införa en klassificeringsskala som grund för bedömningen.

3. Katalogisera de föremål, arkiv och böcker som inte hanterades i samband med samlingsflyttningarna 2014–2015.
4. Signifikansanalys: examensarbetare (konservatorstudenter vid Metropolia), museologistudenter.

Forskningsutrustning på fysiklaboratoriet 2001. Ett av universitetsmuseets mål för framtiden är att inventera de museala samlingarna på olika campus. Foto Eero Roine.

Målen fram till slutet av 2030

1. Inventera och bedöma skicket på samtliga konstverk i samarbete med en extern eller visstidsanställd konservator.
2. Inventera allt material på olika campus. Det finns en mängd material och föremål i Helsingfors universitets lokaler som universitetsmuseet inte har kännedom om: montrar i entréhallar, material som finns utställt i lokalerna för olika ämnen (bl.a. datavetenskap, forstvetenskaper, kemi).

Dessutom borde man leta rätt på material som eventuellt gömmer sig i förråd. För projektet krävs att personal anställs på visstid.

Högre kvalitet på upprätthållande av samlingarna

Målen fram till slutet av 2024

1. Ordna en mer långsiktig föremålsmagasinlösning av högre kvalitet. Hyra museala förvaringslokaler utanför universitetet.
2. Avstå från två förråd som inte är lämpade för förvaring av samlingar, inventera och rengöra samlingarna i dem och flytta de föremål som ingår i Lantbruksmuseets samling till Finlands lantbruksmuseum Sarka. Projektet genomförs i samarbete med en extern konservator och extra personal.
3. Eventuellt flytta skulptursamlingen i huvudbyggnaden helt inför renoveringen, konservera den och omplacera skulpturerna. En del av samlingen kanske inte ska tillbaka till huvudbyggnaden, och placeringen av denna del i föremålsmagasinet måste ordnas.

Målet fram till slutet av 2030

- Anställa en konservator och en museimästare. Universitetsmuseet har behov av att anställa dessa fackmän framför allt efter att den nuvarande museiassistenten/museimästaren gått i pension 2020.

Ta tillvara Helsingfors universitets närhistoria och nutida fenomen

Målet fram till slutet av 2024

- Dokumentera nutiden i samarbete med studenter och studentorganisationer. Dokumenteringen kan genomföras som studenternas övningsarbeten och som samarbetsprojekt inom TAKO.

Landys Roimola 2017: Tree. Verket består av ett träd som föll i stormen Kiira på Drumsö. Ytan på trädet har behandlats genom bränning. Konstnären har donerat verket till universitetet och det står på en ljusgård på Centrumcampus. Foto Timo Huvilinna 2018.